

Hisar Bûselik Makamı Seyri

İstanbul Belediyesi Konservatuvarı (Darül-Elhan) Türk Musikisi Talebe Cemiyeti

Ahmet Şefik Gürmeriç

Usûlü : Sofyan

[1904 - 1967]

Hisar Bûselik Makamı

Sonu yerinde Bûselik çeşniyle biten mürekkebe (bileşik) makamlar hakkında genel bilgiler ileride verilecektir. Fakat kendine has bazı özellikleri olduğu için Hisar Bûselik makamını ayrıca inceleyelim (Makam dört şekilde kullanılmıştır).

a) Durağı: Dügâh perdesidir.

b) Seyri: İnci-çıkıcıdır.

c) Dizisi: Dört şekilde kullanılmıştır.

I) Hisar makamını meydana getiren dizilere, yerinde Bûselik beşlisinin veya dizisinin eklenmesi ve makamın bu, yerinde Bûselik beşlisiyle karar etmesinden meydana gelmiştir. Hisar makamı Hüseyni perdesindeki Zirgüle'li Hicaz dizisinin bir kısmına yerindeki Hüseyni veya Acem'li Hüseyni makamı dizisinin eklenmesidir. Buna bir de yerinde Bûselik beşlisini veya dizisinin katarsak, Hisar Bûselik makamı veya dizisi meydana gelir.

II) Ekseriyetle ve bilhassa küçük formadaki eserlerde Hüseyni perdesindeki Zirgüle'li Hicaz dizisinin bir kısmında dolaşıldıktan sonra, Hüseyni dizisinin üst kısmı olan Hüseyni perdesinde Uşşak dörtlüsüne geçilmiş ve yerindeki Hüseyni beşlisi gösterilmeden, yerinde Bûselik beşlisine geçilip karar verilmiştir. Şüphesiz ki, eğer eser müsâite, yani uzun ise, önce Hisar makamı tamamen gösterilip sonra Bûselik beşlisiyle Dügâh perdesinde karar vermek en doğru olanıdır. Fakat küçük formadaki eserler zaman bakımından müsâit olamadığı için, ikinci şekilde de kullanıldığına göre, bu ikinci şekli meydana getiren dizi ve çeşnileri inceleyelim:

III) Bazı küçük formadaki eserlerde bâzen Hüseyni'deki Zirgüle'li Hicaz'dan sonra hemen Bûselik dizisine geçilip karar verilmiştir. Bu da çok kullanılmış bir çeşittir.

IV) Yine bazı eserlerde makam Dügâh perdesindeki Nev'eser makamı dizisine yerinde Bûselik makamı dizisinin eklenmesinden meydana gelmiş bir şekilde kullanılmıştır.

d) Güçlüsü: Hüseyni perdesidir. Üzerinde Zirgüle'li Hicaz çeşniyle yarım karar yapılır. Bu sırada Nim Hisar perdesi yeden olarak kullanılır.

e) Asma Karar Perdeleri: Hisar makamı bütünüyle gösterilmişse ondaki asma kararların bu makamda da yapılması tabiidir. Ayrıca hangi şekil olursa olsun buna Bûselik makamının durak ve güçlü perdeleri arasındaki asma kararları ilâve edilecektir. Özellikle Çargâh perdesinde Çargâh çeşnili kararlar önemlidir.

f) Donanımı: Eğer eser birinci şekilde ise, si için koma bemolü donanıma yazılır. İkinci şekilde ise yerinde Hüseyni dizisi tamamen kullanılmadığına göre, hiçbir şey yazmamak daha doğru olur. Çünkü Hüseyni perdesi üzerindeki Uşşak dörtlüsü de kısa sürelidir. Gerekli diğer değişiklikler eser içinde gösterilir.

g) Perdelerin T.M.deki isimleri: Pestten tize doğru: Yerinde Bûselik beşlisi: Dügâh, Bûselik, Çargâh, Nevâ, Hüseyni. Yerinde Uşşak dizisi: Dügâh, Segâh, Çargâh, Nevâ, Hüseyni, Evic ve Acem, Gerdâniye, Muhayyer. Hüseyni'de Zirgüle dizisi: (Bu dizinin yedeni bakiye diyezli re Nim Hisar'dır): Hüseyni, Dik Acem, Nim Şehnâz, Tiz Bûselik, Tiz Çargâh, Tiz Nim Hisar, Tiz Hüseyni'dir.

h) Yeden'i: 2. çizgideki bakiye diyezli sol Nim Zirgüle perdesidir.

i) Genişlemesi: Makam, yapısı gereği, zâten geniş bir seyir alanına sâhiptir. Ayrıca genişletilmemiştir.

Seyri:

Tamâmen Hisar makamı gibi seyre başlar ve Hisar makamının bütün özelliklerini göstererek dolaşılıp, yine Hisar makamı gibi Hüseyni perdesi üzerinde, Nim Hisar perdesini yeden olarak kullanıp Zirgüle'li Hicaz çeşniyle yarım karar yapılır. Daha sonra, yerindeki Hüseyni dizisine geçilir. Bu dizide de gerekli asma kararları göstererek dolaşıldıktan sonra, yerine Bûselik beşlisine geçilir. Bu beşlinin özellik ve asma kararları gösterildikten sonra, Dügâh perdesinde Nim Zirgüle perdesi yeden olarak kullanılarak Bûselik çeşniyle Zirgüle'li tam karar yapılır.

İkinci şekilde kullanılıyorsa: Hüseyni'deki Zirgüle'li Hicaz dizisinin bir bölümünde gezinilip, Hüseyni perdesinde Zirgüle'li Hicaz çeşniyle ve Nim Hisar perdesi yeden olarak kullanılıp yarım karar yapılır. Sonra Hüseyni'deki Uşşak dörtlüsü gösterilip hemen yerindeki Bûselik beşlisine geçilerek karar verilir.

Üçüncü şekilde ise, Hüseyni'deki Zirgüleli Hicaz'dan sonra bu perdedeki Uşşak dörtlüsü bile gösterilmeden yerindeki Bûselik'e geçilip karar verilir.

Dördüncü şekilde de makam, âdetâ basit bir makam gibi kullanılmıştır. Çünkü Dügâh'daki Nev'eser dizisi ile diğer dizilerin sesleri zâten ortaktır. Bu tarzda makamı bir tek dizi ile göstermek bile mümkündür.

Kaynak : Türk Musikisi Nazariyatı ve Usûlleri-Kudüm Velveleleri / İsmail Hakkı ÖZKAN [1941- 2010]

/ İSMEK / Fındıkzade Müzik İhtisas Merkezi / Perihan Dönmez / Murselin Güney / 2018 / N.E.Ünal / <http://lilypond.org/>

Sofyan Usûlü

*) Dört zamanlıdır.

*) İki tane iki (2 +2 = 4) zamanın veya iki Nim Sofyan'ın birleşmesinden meydana gelmiştir.

*) 4/8'lik ve 4/4'lük iki mertebesi varsa da, 4/4'lük ikinci mertebe daha çok kullanılmıştır.

*) Pışrevlerde, İlâhilerde, şarkılarda, türkülerde, oyun havalarında, kısaca özel usûl mecburiyeti olmayan hemen her formada kullanılmıştır

Sofyan Darb Usûlü

1 . Darb : (Dü-Üm) / [2 Zamanlı ve Kuvvetli]

2 . Darb : (Te) / [1 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]

3 . Darb : (Ke) / [1 Zamanlı ve Zayıf]